

**Міністерство аграрної політики
та продовольства України
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва**

Д.В. ШИЯН

**ЦИКЛІЧНІСТЬ У ФОРМУВАННІ СТАЛОГО
РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА**

МОНОГРАФІЯ

ХАРКІВ - 2011

ББК У9(2)32
УДК 631.15 : [338.1+338.12]

Рецензенти:

Воробйов Є. М. - завідувач кафедри економічної теорії Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, професор, доктор економічних наук;

Месель-Веселяк В.Я. - академік НААН України, заслужений діяч науки і техніки, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» НААН України, заступник директора з наукової роботи, професор, доктор економічних наук;

Олійник О. В. - завідувача кафедри фінансів Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва, професор, доктор економічних наук/

Шиян Д.В. Циклічність у формуванні сталого розвитку сільського господарства: монографія / Д.В. Шиян / Харк. нац. аграр. у-нт. ім. В.В. Докучаєва. – Харків: ХНАУ, 2011. – 349 с.

ISBN 978-966-1664-92-9

Досліджуються, теорія, методологія та практика сталого розвитку з врахуванням дії механізму економічного та аграрного циклу. Дається авторське трактування поняття аграрного циклу, обґрунтовується необхідність розмежування категорій «сталий» та «стабільний» розвиток. Розглядаються динаміка зміни урожайності окремих культур та валових зборів головних сільськогосподарських культур в Україні, Росії, США, Японії. Здійснено аналіз дії цінового механізму в сільському господарстві при економічному циклі на прикладі України та США. При цьому використовувався власний методичний підхід для аналізу даних з допомогою ковзних очікувань.

Видання призначене для наукових працівників, викладачів, фахівців, аспірантів, студентів

ББК У9(2)32

Рекомендовано до видання вченою радою Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва (протокол № від 16 лютого 2011)

© Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва, 2011

ISBN 978-966-1664-92-9

© Шиян Д.В., 2011

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Розділ 1. Вихідні принципи формування методології економічних досліджень	6
1.1. Зростання ролі методології в сучасних наукових дослідженнях	6
1.2. Методологія як наука в контексті філософії науки	12
1.3. Методологія економічних досліджень	29
Розділ 2. Теоретичні основи динаміки та циклічності економічних систем	53
2.1. Формування та розвиток теорії економічної динаміки	53
2.2. Теоретичні засади циклічності розвитку економіки	64
2.3. Сталий та економічний розвиток: взаємозв'язок і протиріччя	84
Розділ 3. Теоретико-методологічні проблеми сталості та циклічності розвитку сільського господарства	103
3.1. Методичні принципи дослідження сталості і циклічності	103
3.2. Теорія циклічності розвитку сільського господарства: ретроспективний аналіз і сучасні проблеми	118
3.3. Теоретичні та практичні аспекти дії механізму економічного циклу	133
Розділ 4. Концептуальні засади дослідження циклічності розвитку сільського господарства	150
4.1. Циклічні процеси в сільському господарстві України	150
4.2. Регіональні особливості стабільності та циклічних виробництва зернових культур	178
4.3. Ціновий механізм в умовах циклічного розвитку	194
4.4. Особливості стабільності і циклічності розвитку сільського господарства окремих країн	215

Розділ 5. Природні та організаційно-економічні чинники	242
забезпечення сталого сільського господарства	
5.1. Вплив сонячної активності на стабільність сільськогосподарського виробництва	242
5.2. Інтенсифікація і концентрація як фактори сталого розвитку	253
5.3. Рентна як елемент сталого землекористування	279
Висновки	300
Список використаних джерел	309

ВСТУП

Перехід економіки України на початку 90-х до ринкових умов поставив перед урядом і суспільством низку гострих проблем. Одна з головних з них - це мінімізація та прогнозування дії механізмів економічного циклу. Події 2008-2009 рр. засвідчили, що наша держава не має реальної антициклічної політики, її економічна система виявилася однією з найбільш вражених світовою економічною кризою. Як наслідок, у 2009 р. відбулось скорочення валового внутрішнього продукту на 15,1%, а реальної заробітної плати на 9,2%. Це найбільша величина серед усіх країн СНД та Європи і дуже велика ціна за помилки в економічній політиці та непослідовність у діях.

У цих непростих умовах сільське господарство виявилось однією з небагатьох галузей де вдалося уникнути суттєвого скорочення обсягів виробництва. У 2009 р. воно становило лише 1,8%. Як би цього не сталося, то падіння ВВП України було б ще більш глибоким. У той же саме час у 2003 р. в промисловості мало місце найбільше за всю історію нашої держави зростання обсягів виробництва (16 %), а в сільському господарстві відбулося суттєве скорочення виробництва продукції (на 11%). Ці факти підтверджують необхідність розглядати факт циклічності розвитку сільського господарства як окремого елемента економічної системи, якому властиві його власні коливання.

Крім того, сільське господарство має і свої особливості відносно ціноутворення. Безумовно, вирішальним фактором у даному випадку виступає обсяг виробництва продукції, однак не тільки він впливає на формування цін. Суттєвим елементом є нерівномірність у реалізації продукції та монополізму. Відтак, зазначені проблеми потребують свого окремого дослідження.

Дуже тісно з питаннями циклів пов'язане питання забезпечення сталого розвитку сільського господарства. Річ у тім, що циклічність та

нестабільність у головних економічних показниках безумовно стає елементом впливу на соціальну ситуацію на селі. Вона в останні роки має тенденцію до погіршення. Однак цей процес є набагато складнішим і обумовлений також особливостями функціонування сучасних аграрних структур, зокрема агрохолдингів.

Нарешті розглядаючи проблеми сталого розвитку не можна не відмітити її екологічного елемента. Йому також притаманна багатоаспектність. Але головним її елементом, з нашого погляду, є поступове падіння родючості ґрунтів через системне недовнесення як органічних, так і мінеральних добрив. У свою чергу це є наслідком погіршення структури виробництва у сільському господарстві через занепад галузі тваринництва та значне збільшення посівних площ соняшнику.

Перелічені питання носять глобальний характер і є принциповими для розвитку не тільки сільського господарства, а і всього суспільства. У даній роботі нами не ставилося завдання дати вичерпну відповідь відносно них, однак було намагання викласти власний погляд відносно виділених проблем і дати відповідь на окремі з них.